

МОРКО ВЕЛЫН

чапланмыш

ЕНЖЕ

Миклай Казаковын творчествож нерген мут лектеш гын, ушышкана вигак тудын «Мый Москваште каем», «Поэзий — йоратыме йолташем», «Омыж», «Вучем» да моло почеламутшо-влак пурат.

Пел курым ончыч, 1941 ий кенезым, тудо «Поэзий — йоратыме йолташем» почеламутым возен. Тиде вуймут варажым М. Казаковын творчествоштыже веле огыл, чумыр марий литературышто, всесоюзный книга издательствыште руш йылме дене лекше первый сборникын лумышкыжӧ савырнен. Эсогыл, тиде книгажак 1951 ийыште Сталинский (варарак тудым Государственный премийышке савырыме) премий дене палемдалтын. Марий поэтын почеламутшо-влакым совет поэзий мастер-влак Михаил Светлов, Михаил Матусовский, Павел Шубин да молат кусареныт.

Сборник 1950 ийыште «Советский писатель» издательствыште лектын да тунамак тидын нерген мутым поэт-влак А. Бик ден А. Мосунов «Марийская правда» газетеш савыктеныт. Нуно тыге возеныт: «М. Казаковын почеламут сборникше лекме — тиде марий калыкын илышыштыже кугу да куанле событий. Сборникын совет лудшо эн кугу куанымаш дене лудын лектын».

Статьям 15 октябрьыште савыктыме, а 1951 ий март мучаште республикысе газет-влак моло писатель-шамыч коклаште марий поэзланат «Поэзий — йоратыме йолташем» книгажлан кугу премийым пуымо нерген пунчалым савыктеныт. Тидымат палемдаш кӱлеш: тыгаяк премийым (тудо тунам кум степенян лийын) руш поэт-влак Ольга Берггольц, Семен

сенгымашыжым литературный критикын кузе аклымыжым ончыктынем. Тудлан Сталинский премийым пуымо нерген уверым Миклай Казаков Максим Горький лӱмеш Литературный институтышто вазлийын. Тунам тудо икымше курсын студентше лийын.

А мемнан республикысе калык тидым верысе газетлаш 1951 ий 25 мартыште у лауреат-влакын лумыштым савыктымылан кӧра пален налын кертын.

ОНЧЫКО УЖШО ПОЭЗИЙ

Миклай Казаковлан СССР Государственный премийым пуымылан 40 ий темме вашеш

Тудо кечынак «Марий коммуна» газет «Миклай Казаков — Сталинский премийын лауреатше» кугу подборкым пуэн. Тушто поэтын портретше, «Ильичын тулжо», «Ученый ден мутланымаш», «Отважный комсомолец» да моло почеламутшо, Ахмет Асылбаевын «Йоратыме поэзий» статьяже лийыныт. Казаковын чумыр творческий корныжым шымлен лектын, критик палемден: тудын сенгымашыже чумыр марий поэзийын сенгымашыжлан шотлалтеш.

форма налеш. Казаков шке калыкшын фольклоржым сайын пала, шке республикысе калыкшымат сайын пала да йората, марий чодырам, энгерым, пасум, олыкым моткоч сайын шижеш. Но тудо марий веле огыл, а марий совет поэт».

Э. Левонтин книган авторжылан тыгай кугу премийым пуымын куанжым шкежат автор дене пайлен. Вет тиде изданийлан тудат икмыняр почеламутым кусарен. Тиде — «Саламем нангайза!», «Йошкар-Олалан», «Салам!», «Боевой йолташ».

Статьяште поэзийым йоратыше-влакым ончыкыжым Миклай Казаков дене эше куанлырак вашлиймаш-влак вучат, манын палемдыме. «Совет лудшо «Поэзий — йоратыме йолташем» книгам кугу пашан сай тунгалтышыж семын акла. Чыла совет калык семынак марий поэзынат творческий йонжӧ, ончыкылыкшо нимучашдыме. Казаков талантан айдеме, тудлан шуко пуалтын, садланак тудын деч шуко йодман. Тудын налме кугу наградыже — лачак шкенжын наградыже веле огыл. Тудын дене талантан большевик-поэтым куштышо марий калыкат кугешна». Журнал Миклай Казаков

Ушемысе илыш почеламут-влакын корнылашкышт возын, поэтым тургыжландара»..

Марий поэтын творчествожым Е. Долматовскийын тиде ойжо тӱрыс пенгыдемда. Казаковын почеламутлаштыже Москван онарлыкше да Кавказын моторлыкшо, руш пасу-влакын волгыдо шӱлыкышт да чаманыде руэн пытарыме марий чодыран «шинчавӱдшӧ» шканышт сай верым муыныт. Тудо шке корнылажым Грузийын гениальный эргыже Шота Руставелилан, чуваш поэзийын классикше Константин Ивановлан пӧлеклен, Горькийысе кремлым да Украиннын жемчужиныже — Крымым моктен мурен, шочмо йылмышкыже казах Джамбулын да осетин Коста Хетагуровым, башкир Мустай Каримын да узбек Алишер Навоин, шотландец Роберт Бернсын да венгр Шандор Петефин образный мутыштым кусарен. Чыла тидыже тудлан творчески кушкышыже, поэтический ончалтышыым кумдангашыже полшен. Кечмо нерген возен гынат, тудын почеламутлаштыже тыглайлык да рашлык образно иктешлымын келгытше дене чаплын кылдалтын шогат. «Тудын ятыр корнылаже», — палемден Евгений До-

Статья 15 октябрьыште савыктымы, а 1951 ий март мучаште республикысе газет-влак моло писатель-шамыч коклаште марий поэтланат «Поэзий — йоратыме йолташем» книгажлан кугу премийым пуымо нерген пунчалым савыктеныт. Тидымат палемдаш күлеш: тыгаяк премийым (тудо тунам кум степенян лийын) руш поэт-влак Ольга Берггольц, Семен Кирсанов, белорус Петрусь Бровка, украинец Платон Воронько, азербайджанец Расул Рза да армянин Говорг Эмин налыныт.

Южо лудшо-влак коклаште кызытат тыгай манеш коштеш, пуйто Казаков тыгай кугу признанийым «калык-влакын ачаштым» моктышо верноподданнический почеламут-влакын авторжо семын налын кертын. Шукертак библиографический кугу чұдышко лекше тиде книгам налын лудын лекмеке, кажныжат шояклымым куштылгын пален налеш. Мутат уке, тушто Сталиным моктымо мут-влакат улыт, а ик почеламутышто тудым «ача, полководец да иза» манме. Но, манмыла, сборникын чынлыкшым нине корныла огыл ончыкат.

Миклай Казаковын йолташыже-влак Анатолий Бик ден Анатолий Мосунов — первый рецензент-влак — «Марийская правда» газетыште тиде книган ош тўняжым ужмыжым авторын творческий пўрымаштыже веле огыл, а чумыр марий калыкын илышыштыже кугу да куанле событий семын акленыт. Тылеч вара, эртыше нылле ий жапыште, мемнан поэт-влак кокла гыч икатат тыгай кугу наградым налын кертын огыл. Тидыже эше ик гана пентыдемда: мемнан национальный культура ончылно Казаковын заслужыжо моткоч кугу. Тиде айдемын талантше, пашам йоратымыже да скромнотышо пеш виян лийыныт. Мый тидым шкемын ужын колмо гычемак пентыдемден кертам. Молан манаш гын, пашам ышташ тўналме жапыште мыланем «Марий коммуна» газет редакцияын Николай Ивановичын вуйлатыме культура, литература да искусство отдельштыже тыршаш пиал логалын. Мыйын блокнотыштем поэтын илышыже, литературный пашаже, йолташыже-влак нерген каласкалымж гыч ятыр ужаш аралалт кодын. А мыняр онгай тудын шонымашыже але возалтде кодын да шарнымаш гыч йоршын йомын?

Но тиде чылажат вес мутланымашлан тема. Кызыт мый угыч нылле ий ожнысо жапышке портылнем да марий поэтын

тушто поэтын портретше, «Виянчыл тўнж» — «Ученый дене мутланымаш», «От-важный комсомол» да моло почеламутшо, Ахмет Асылбаевын «Йоратыме поэзий» статьяже лийыныт. Казаковын чумыр творческий корныжым шымлен лектын, критик палемден: тудын сенгымашыже чумыр марий поэзийын сенгымашыжлан шотлалтеш.

Рўдо изданий-влак кокла гыч йўкым эн писын «Огонек» журнал пуэн. Тудо кугыт шотышто изи, но содержанияй дене пеш кумда Е. Елисеевын «Поэзия, зовущая вперед» статьяжым савыктен. «Маяковскийн ойжылан эртерен, — возен критик, — Миклай Казаков литературышто калыкын пиалже верч эн талын кучедалаш лийме йбным ужеш».

Палемдыман, тиде почеламутым 1941 ийыште возымо. Тунам кажне писатель ончылно боевой стройышто тудын верже нерген йодыш пеш чот пўсын шоген.

Варарак кумдан палыме «Мый Москаваште каем» почеламутат журналыште кўкшб акым налын. Тудын нерген ойлышыжла, автор палемда: «Мемнан совет стройна гына марийымат моло гражданин дене тўр праваным ыштен. Лачак Совет злыште гына «инородец» Миклай Казаковын «Ученый дене мутланымаш» почеламутын геройжо В. П. Мосолов семын ученый, академик лийын кертын. Тидымат палемдыман: ты журналыштак «Раз и навеки» вуймут дене С. Каневскийын марий ученый да тудын научно-шымлыме пашаж нерген очеркше савыкталтын.

«Октябрь» журналын 1951 ийысе инде-шымше номерыштыже «Стихи Миклая Казакова» скромный вуймут дене кусарыше-поэт Эзра Левонтинын марий йолташыжын творчествыж нерген пуырак поро шўлышан шонкалымашыже-влак лектыныт. Левонтин марий поэт-влак дене сайын палыме лийын. Нунын кокла гыч тудо шукыштын почеламут-шамычаштым руш йылмышке кусарен, мемнан республикыштат тудо ик гана веле огыл лийын. Йошкар-Олашке первый гана 1941 ийыште толмыжым да марий литератор-влак дене первый гана вашлиймыжым шарналтен, статьян авторжо серен: «Виян пашам ыштыше, шке корныштым читамсырын кычалше самырык поэт, прозаик, драматург-влак коклаште Миклай Казаковын лўмжб тунамак ойыртегалтын... Тудын творчествыштыже органический качеством национальный

тудын поэзийыште палемдашме-влак коклаш-те Федор Гладков ден Галина Николаева, Самуил Маршак ден Степан Щипачев, литовец Теофилис Тильвитис, аварец Гамзат Цадаса (Расул Гамзатовын ачаже), татар-влак Гумер Баширов ден Кави Наджми, грузин Григол Абашидзе, украинец Андрей Малышко да молат лийыныт. Лишыл жапыштак «Выдающиеся произведения советской литературы 1950 года» лўм дене нине писатель-влакын илыш да творческий корнышт нерген статья-влак сборник лектын. М. Казаков нерген мутым тушто кумдан палыме поэт Евгений Долматовский возен. Тидыже арамак огыл. Тудо эше кумлымшо ийла тўналгыштак марий кундемын илышыж дене, верысе писатель-влак, тидын шотыштак самырык Миклай Казаков, дене палыме лийын. 1931 ийыште Долматовскийым «Марий кундемышке комсомол культпоходышко колтен» (тыге воза тудо ик почеламутыштыжо) гын, 1936 ийыште тудо Писатель ушемын ўжмыж почеш марий автономийлан 15 ий темме юбилейышке толын да Константин Симонов дене пырля С. Чавайнын, Олык Ипайын да Шабдар Осыпын пырля возымо «Чоткар-патыр нерген мурым» кусарен.

Казаков нерген возымо кумда статьяжым Е. Долматовский «Молодая книга» манын лўмден. Чынак, марий поэт у-лауреат-влак коклаште ик эн самырык лийын. Самырык енгын илышым шке семынже ужын моштымыжо книгашке пуртымо кажне гаяк почеламутышто шижалтеш. Шкенжын статьяжын тўналгыштыже марий калыкын пўрымашыж нерген каласкалышыжла, Долматовский мемнан кундемна мучко коштыж нерген огеш ойло, но чумыр статья мучко Марий автономный республикын ожнысыжо да кызытсыже нерген, мемнан культурын да литературын виянмыштын ойыртемыжым моткоч раш палымыже шижалтеш.

«Южо марий поэтше у шўлышым да у илышым ончыктымышт годым марий ял деч ордыжкб огыт лек, садланак кызытсе илышым кумдан сўретлыме деч корангыт да образым сўретлымаште пеш ангысыр корныш логалыт, — ойлалтеш статьяште. — Миклай Казаков шке республикыжын илышыжым, йоча годсо жапше гычак ушешыже кодшым йоратен сўретла, шке кундемшытыже уын виян толмыжым тўткын онча, но лачак тидын дене гына огеш иле. Чумыр Совет

да венгр Шандор Петерфин образнын мутыштым кусарен. Чыла тидыже тудлан творчески кушкашыже, поэтический ончалтышыым кумдангашыже полшен. Кечмо нерген возен гынат, тудын почеламутлаштыже тыгялык да рашлык образно иктешлымын келгытше дене чаплын кылдалтын шогат. «Тудын ятыр корнылаже», — палемден Евгений Долматовский, — тулан публицистика гай йонгат... Кугу шўм-чон пижмаш дене возымо моткоч чапле «Шурнысавыш» почеламутшо Сурковын, Бажанын, Кулешовын 1942 ийысе почеламутышт дене пеш чак шога».

Книгашке пуртымо «Шурнысавыш» гай шуко почеламутшым сар ийлаште возымо. «Поэзий — йоратыме йолташем» Миклай Казаковын сар корныла дене нангаша, — лудына ме «Молодая книга» статьяште. — Мут сочетаний пеш кычалтылшыжак огыл, а илыш чыным Казаков поэзийын тўналгышыжлан шотла. Тидын шотышто Миклай Казаковын «Омыж» гай почеламутшо-влакым ончыкташ лишеш. Тыште мут тўнжб, калыкын илышыштыже тудын мо улмыжо нерген мут лектын... Омыж да шиялтыш — могай тошто тема! Но тудым у семын ончыктымо, тудо пўсб политический шўлышым налын».

Миклай Казаков Указ почеш пуымо лўмжб дене огыл, а шке творчествыже дене калык поэт лийын. «Поэт семын мый классика негызеш кушкынам, — ойлен тудо 70 ияш пайремжым палемдыме годым. — Садланак мый простан, раш да умылаш лиймын возымым утларак аклем. Тидланак мемнан Сергей Чавайн, Шабдар Осып да мемнан талантан моло поэтна-влак туныктеныт. Нуно калык творчествын образсе-влакым келгын тунемаш, шке поэтический йылметым пайдараж ўжыныт». Кугурак ийготан мастар-влакын тиде сугыныштлан Миклай Казаков ўмыржб мучко ўшанле кодын.

«Тый мемнан современникна улат!» — нигунам мондалтдыме «Витязь в тигровой шкуре» поэзын авторжылан пблеклен каласен почеламутым возышо коло ияш ег. Мемнан йоратыме поэтан илыш дене чеверласымыжлан кок ий шуэш. Но Какшан да Элнет ўмбалне кеч-мыняр шошо лўшкен эрта гынат, тудо, Миклай Казаков — Морко вельсе Кўчыкэнгер ялын да чумыр марий мландын чапланыше эргыже — у да у тукумлан эреак современникышт лийын коदेश.

Гельсий ЗАЙНИЕВ.